

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף צד

(בעמוד הקודם)

גמרא: **תאני רב קטינא רובע קטנית לסאה:** מה שאמרה המשנה שהמוכר לחבירו סאה תבואה אם יש בה רובע קב של פסולת הקונה מוחל על כך, כל זה דוקא שהרובע קב הוא קטניות, אבל אם הוא עפר הקונה לא מוחל על כך.

קושיא: ועפרורית לא? והאמר רבה בר חייא קטוספאה משמיה דרבה בורר צרור מגרנו של חברו נותן לו דמי חטין: הבורר את העפר מערימת החיטים של חברו, הוא הזיק אותו ולכן עליו לשלם לחבירו את דמי החיטים שהיו גלומים בעפר שהוא ברר. וזאת משום שחבירו היה יכול למכור את התבואה עם העפר שמעורב בה, והיה מרויח על העפר כאילו הוא חיטים. אבל עכשיו שחבירו הוציא את העפר מהתבואה, כבר אסור למוכר לערב אותו בכוונה בתוך החיטים ולעשות עוול לקונה, וגם הקונה מוכן למחול רק על העפר שנתערב מאליו בתבואה ולא על מה שמכניס המוכר במזיד. ממילא הבורר את העפר הזיק את המוכר.

[הרשב"ם מרחיב לבאר שאמנם זהו 'היזק שאינו ניכר' משום שהבורר עשה פעולה שכשהיא לעצמה אינה נראית כנזק, וזהו 'דינא דגרמי' שהגדרתו - היזק מידי שאינו ניכר. וכגון השורף שטר חוב של מלוה, שהפעולה עצמה היא שריפת נייר ואינה נראית ניזק, אמנם באמת היא נזק גדול כי חבירו לא יוכל לתובע את חובו מהלווה. ולהלכה דנים דינא דגרמי.]

להבדיל מ'גרמא', שהדין הוא גרמא בנזקין פטור. 'גרמא' הגדרתה - היזק ניכר אבל הוא לא מידי, אך הפעולה העכשווית תגרום בעתיד לנזק. כגון מוסר לפיד אש ביד שוטה, והשוטה הולך ושורף ממון אחרים. פעולת השריפה נראית כנזק ברור, אבל המוסר את הפליד לשוטה לא עשה את הנזק אלא רק גרם לנזק.]

הקושיא - מהדברים עולה שגם עפר בתוך תבואה זוהי פסולת שמוחל עליה. הקונה, שהרי משום כך הבורר אותה מתוך התבואה חייב לשלם על כך למוכר.

תירוץ: קטנית רובע עפרורית פחות מרובע: אמנם הקונה מוחל גם על פסולת של עפר, אבל יש הבדל בין עפר לקטניות. בקטניות הוא מוחל עד רובע, וזה מה שאמר רב קטינא. אבל בעפר הוא מוכן למחול רק על פחות מרובע. (ואם כן רובע בעפר, נחשב כיותר מרובע בקטנית).

קושיא: ועפרורית רובע לא? והא תניא המוכר פירות לחברו, חטין מקבל עליו רובע קטנית לסאה, שעורים מקבל עליו רובע נישובת לסאה, עדשים מקבל עליו רובע עפרורית לסאה: הדרך הוא שבחטים מתערבת קטנית, ובשעורים נישובת (= קש), ובעדשים עפר. ולכן הקונה אותם מוחל על כך. עד כאן הברייתא.

מאי לאו הוא הדין לחטים ולשעורין: לכאורה לאו דוקא פסולת של קטנית בחטים, ושל נישובת בשעורים, ושל עפר בעדשים. אלא הוא הדין כל פסולת המעורבת, והתנא נקט את הרגילות להתערב באותו המין. ואם כן מוכח שגם עפר המעורב בחטים בכמות של רובע, הקונה מוחל עליו!

תירוץ: שאני עדשים דמיעקר עקרי להו: באמת רק בעדשים הקונה מקבל עליו רובע של עפר, בגלל שעוקרים אותם מהאדמה ולא קוצרים אותם ולכן מצוי בהם יותר עפר. אבל בחטים ושעורים שקוצרים אותם, הקונה לא מוחל על רובע.

שאלה: אלא טעמא דעדשים דמיעקר עקרי להו, אבל חטי ושערי לא. תפשוט מינה חטי ושערי דעפרורית לא מקבל: אם כן שיש הבדל בין עדשים לחטים ושעורים, בגלל שעדשים עוקרים אותם מהאדמה שלא כמו חטים ושעורים וכנ"ל. אם כן נוכיח מהברייתא הזו כמו התירוץ שתירצנו מקודם, שרק אם נתערבו קטניות בחטים הקונה מוכן למחול על רובע, אבל אם נתערב עפר הוא מוחל רק על פחות מרובע. שהרי אם גם בחטים הוא מוחל על רובע עפר, מדוע הברייתא לא כתבה זאת רק בחטים והיינו מבינים שכל שכן בעדשים? שהרי כאמור בחטים פחות מצוי עפר מעדשים.

דחיה: לעולם חטי ושערי מקבל עפרורית, עדשים איצטריכא ליה דסלקא דעתך אמינא כיון דמיעקר עקרי להו יותר מרובע נמי לקבל קא משמע לן: אין ראייה. יתכן שהקונה מוחל גם על רובע עפר בחטים. והסיבה שהברייתא כתבה דוקא בעדשים פסולת של עפר ולא בחטים, בגלל שהיא רצתה לחדש שאפילו בעדשים הקונה מוחל רק עד רובע ולא יותר, למרות שעוקרים אותם מהאדמה ומצוי בהם יותר עפר מחטים.

אמר רב הונא אם בא לנפות מנפה את כולו: אם הקונה רואה בעיניו שיש פסולת יותר מרובע, והוא מנפה את החיטים ומוצא יותר מרובע קב, הוא יכול להמשיך ולנפות את כל התבואה, ולקבל החזרים על כל הפסולת. והמוכר לא יכול לטעון שהוא משלם לו רק על יותר מרובע כי על רובע הקונה כבר מחל. הגמרא מבארת את טעם הדבר.

אמרי לה דינא ואמרי לה קנסא. אמרי לה דינא, מאן זיהיב זוזי אפירי שפירי יהיב ורובע לא טרח איניש יותר מרובע טרח איניש וכיון דטרח טרח בכוליה: יש אומרים שזה מעיקר הדין ויש אומרים שזה קנס.

הסוברים שזה מעיקר הדין טעמם - שבעיקרון הקונה לא מוחל על הפסולת כלל, אלא שהמוכר טען לו שהסחורה מעולה והקונה אין לו כח לנפות את החיטים, כי לא שווה לו המאמץ בשביל לקבל החזר על רובע פסולת, ולכן הוא מוחל על רובע. אבל אם באמת יש יותר מרובע, הוא לא מוחל על כך, כי שווה לו להתאמץ ולברור את הפסולת ולקבל עליה החזרים. (אמנם אם הקונה ברר את כל החיטים ומצא רק רובע, הוא לא מקבל עליה החזרים, בגלל שבטלה דעתו אצל כל אדם כי כולם מוחלים על רובע).

ואמרי לה קנסא, רובע שכיח יותר לא שכיח ואיהו הוא דעריב וכיון דעריב קנסוהו רבנן בכוליה: והסוברים שזהו קנס טעמם - שבעיקרון הקונה מוחל גם על יותר מרובע פסולת, בגלל שהוא מודע לכך שבכל תבואה יש פסולת. אמנם מכיון שלא מצוי שתהיה פסולת יותר מרובע, אנו חוששים שהמוכר עירב פסולת בתוך התבואה בכוונה, ויתכן שהוא עירב את כל הפסולת. ולכן קנסו אותו חכמים שישלם את כל הפסולת.

(אמנם אם ברור לנו שהוא לא עירב את הפסולת, הוא לא יצטרך לשלם, אפילו אם הפסולת יותר מרובע. כי הקונה מוחל על כך. וזו הנפקא מינה בין שתי הדעות. כי לדעה הראשונה הקונה לא מוכן למחול על יותר מרובע פסולת, והוא מקבל החזרים על כל הפסולת).

מיתיבי כל סאה שיש בה רובע ממין אחר ימעט: כל תבואה שמעורב בה רובע קב ממין אחר, אסור לזרוע אותה משום כלאיים. אלא ימעט את המין האחר מתוך התבואה שיהיה פחות מרובע, ואז מותר לזרוע אותה. (מכיון שהרגילות שתתערב כמות קטנה של מין אחר בתבואה, נחשב הדבר שיש כאן מין אחד, ריטב"א).

סברוה דרובע דכלאים כיותר מרובע דהכא. וקא תני ימעט! בני הישיבה המקשים את הקושיא סברו שרובע מין אחר לגבי כלאיים, נחשב כמו יותר מרובע פסולת לגבי קניית תבואה. שהרי ברובע מין אחר בכלאיים, המין לא מתבטל במין השני ולכן הוא כלאיים. וכמו כן ביותר מרובע פסולת, היא לא מתבטלת בתבואה, ולכן הקונה מקבל החזרים.

והרי בכלאיים כתוב שימעט את המין השני ואינו צריך לברור את כל המין השני, ואם כן קשה מדוע בפסולת המעורבת בתבואה על המוכר לשלם את כל הרובע פסולת! קושיא זו היא על הסוכרים שהמוכר חייב לשלם על הפסולת מעיקר הדין, ולא מדין קנס. (כי לסוכרים שמשלם מדין קנס אין קושיא מכלאיים. משום שבכלאיים אין שום סיבה לקנוס אותו, כי הוא לא עשה דבר רע כאשר עירבב את הזרעים, כל עוד הוא לא זורע אותם. ולכן עליו רק למעט את הכמות מרובע. מה שאין כן בפסולת שהחשש הוא שהמוכר עירבב אותה בכוונה ועשה עוול לקונה, קונסים אותו על כל הכמות. מהרש"א).

תירוץ: לא. רובע דכלאים כי רובע דהכא דמי: באמת אין זה כמו שהבינו בני הישיבה בתחילה, אלא רובע כלאיים שווה לרובע פסולת, ושניהם בטלים בתערובת.

קושיא: אי הכי אמאי ימעט: מדוע עליו למעט את הרובע בכלאיים אם הוא בטל בתבואה? **תירוץ: משום חומרא דכלאים:** באמת בכלאיים מעיקר הדין אין צורך למעט ברובע, וזו רק חומרא. אמנם אם יהיה יותר מרובע בכלאיים, אכן יצטרך למעט את כל המין השני וכמו בתערובת פסולת. כי דיניהם שווים.

קושיא: אי הכי אימא סיפא רבי יוסי אומר יבור: רבי יוסי חולק על תנא קמא, וסובר שאם יש רובע מין אחר בתבואה לא מספיק למעט אותו אלא צריך לברור ולהוציא את כולו.

אי אמרת בשלמא כיותר מרובע טנופת דמי - בהא קא מיפלגי ת"ק סבר לא קנסינן התירא אטו איסורא ור' יוסי סבר קנסינן. אלא אי אמרת כרובע דמי - אמאי יבור? אם נאמר שמעיקר הדין צריך למעט את הרובע בכלאיים, מובן במה חולק רבי יוסי על תנא קמא. רבי יוסי סובר שלא מספיק למעט כי אנו 'קונסים התירא אטו איסורא' (דהיינו הוא סובר כרב הונא לגבי פסולת בתבואה שאם יש יותר מרובע, הקונה מקבל החזר על כל הפסולת. וכך גם בכלאיים אם יש רובע הוא צריך להוציא את הכל), ות"ק חולק עליו. אבל אם נאמר שמעיקר הדין לא צריך

למעט ברובע כלל וזו רק חומרא למעט, לא מובן מדוע רבי יוסי מוסיף עוד חומרא שצריך לברור את הכל?

תירוץ: **התם היינו טעמא דר' יוסי משום דמיחזי כי מקיים כלאים:** אכן מעיקר הדין לא צריך למעט, והמיעוט הוא רק חומרא. והסיבה שרבי יוסי מחמיר יותר שצריך לברור את הכל, בגלל שהוא כבר התחיל לברור ולמעט, ואם הוא יעצור באמצע יראה הדבר כאילו הוא בא לזרוע כלאיים בכוונה. (וכל התר לזרוע תערובת פחות מרובע, זה דוקא כשהיא נתערבה מאליה).

קושיא על הדעה הסוברת שמנפה את הכל משום קנס:

ת"ש, שנים שהפקידו: למדנו במשנה במס' בבא מציעא - שני אנשים שהפקידו מעות אצל אדם אחד, זה הפקיד אצלו מנה (- מאה) והשני הפקיד אצלו מאתיים, וכשבאו לקחת בחזרה את המעות כל אחד מהם טוען אני הפקדתי אצלו מאתיים, הדין הוא שהוא נותן לכל אחד מהם מנה (- שהרי מנה אחד בוודאי שייך לכל אחד מהם), והשאר יהיה מונח עד שיבוא אליהו ויאמר לנו למי הוא שייך. ע"כ המשנה שם. מוכח שלא קונסים את המותר (- שאנו לא אומרים שהכל יהיה מונח עד שיבוא אליהו), וא"כ קשה מדוע במקרה שלנו קנסנו את המוכר שיקבל את כל הטינופת בחזרה?

תירוץ: הכי השתא: אין להשוות בין המקרים, שם הרי בוודאי שמנה אחד שייך לכל אחד מהם, ולכן אנחנו מחזירים להם את המנה הוודאי, אבל כאן יש רגלים לדבר שהמוכר עירב את הטינופת בכוונה, שהרי יש כאן יותר מרובע טינופת, וניתן לומר שהוא עירב את הכל.

כעת הגמ' מביאה ראייה מהסיפא של המשנה שם כדעה הסוברת שמנפה את הכל משום קנס:

ת"ש מסיפא, א"ר יוסי א"כ מה הפסיד הרמאי: אם נחזיר לכל אחד מנה, נמצא שהרמאי לא הפסיד כלום, שהרי הוא הפקיד מנה וקיבל בחזרה מנה (וא"כ הוא לא יודה על האמת שהשני הפקיד את המאתיים), אלא הכל יהיה מונח עד שיבוא אליהו, ויתכן שמחמת כן הוא יודה. מוכח שבאמת קונסים את המותר.

דחיה: הכי השתא: אין להשוות בין המקרים, שהרי שם אחד מהם בוודאי רמאי, ולכן סובר ר' יוסי שצריך לקנוס את הכל כדי שהוא יודה, אבל כאן מי אמר שהוא בכלל עירב את הכל, והרי יתכן שזה נתערב מעצמו, ולכן לא קונסים.

ראייה מברייטא כדעה הסוברת שמנפה את הכל משום קנס:

ת"ש שטר שיש בו רבית: שטר שכתוב בו 'פלוני לווה מפלוני מנה, על מנת להחזיר לו מאתיים עד זמן פלוני', שזו ריבית, קונסים את המלווה ואינו גובה לא את הקרן (= המנה) ולא את הריבית (= המנה הנוסף). זו דעת רבי מאיר. מוכח שקונסים גם את המותר.

דחיה: הכי השתא: אין להשוות בין המקרים, שהרי שם משעת כתיבת השטר כבר עבר המלווה על האיסור "לא תשימון עליו נְשֶׁךְ", ולכן קונסים אותו גם על הקרן, אבל כאן מי אמר שהוא בכלל עירב את הכל.

כעת הגמ' מביאה ראייה מהסיפא של הברייטא שם שלא כדעה הסוברת שמנפה את הכל משום קנס:

ת"ש מסיפא, וחכ"א גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית: לדעת חכמים המלווה גובה רק את הקרן (= מנה) ולא את הריבית. מוכח שלא קונסים את המותר.

דחיה: הכי השתא: אין להשוות בין המקרים, שם הקרן היא של היתר, שהרי מלווה הלווה לו מנה, אבל כאן מי אמר שהוא לא עירב את כל הטינופת בכוונה, שהרי יש כאן יותר מרובע טינופת, וניתן לומר שהוא עירב את הכל.

ראייה מברייטא כדעה הסוברת שמנפה את הכל מעיקר הדין:

ת"ש דתני רבין בר ר"נ: מי שאמר לחבירו - 'בית כור עפר אני מוכר לך, בין אם יש בו יותר מכך או פחות מכך', אם התברר שחסר רובע קב לכל סאה, או שיש רובע קב נוסף לכל סאה, המקח קיים, לפי שכל אחד מוחל לחבירו על תוספת או גירעון עד שיעור כזה. ואם הוא הותיר או חיסר יותר מרובע קב לכל סאה, יעשה חשבון. וכך הוא החשבון:

לא את המותר בלבד הוא מחזיר, אלא מחזיר לו את כל הרבעין כולן: דהיינו שאם הוא הותיר או חיסר יותר מרובע קב לכל סאה, עליו להחזיר לא רק את מה שמעבר לרובע הקב, אלא עליו להחזיר את כל התוספת או הגירעון, לפי שכל הרבעים מצטרפים יחד לקרקע חשובה והמוכר והלוקח אינם מוחלים אחד לשני. מוכח שבמקרה שצריך להחזיר, עליו להחזיר את הכל מן הדין ולא משום קנס (= לפי שלא שייך כאן קנס, אלא הטעם הוא שיותר מרובע הוא דבר חשוב ואינו מוחל).

דחייה: הכי השתא: אין להשוות בין המקרים, שם הוא מכר לו רק בית כור עפר ומעיקר הדין עליו להחזיר את כל הרבעים, לפי שהמוכר מכר לו 'בית כור עפר' על פי מידה ואפילו לא משהו קטן יותר מכך, אלא בגלל שהוא אמר לו 'בין אם יש בו יותר מכך או פחות מכך' לכן אנו אומרים שאם הוא החסיר או הותיר רק רובע לכל סאה מסתמא הם מוחלים זה לזה, אבל על יותר מרובע לכל סאה שהוא דבר גדול הם לא מוחלים, לפי שהיא נחשבת לקרקע בפני עצמה, ולכן אם החסיר או הותיר יותר מרובע עליו להחזיר את הכל, כיון שכל הרובעים מצטרפים יחד לקרקע חשובה.

[נבקצרה: כשהוא אמר לו 'בית כור עפר אני מוכר לך' הועילו דבריו שהוא מוכר לו בית כור עפר בדיוק ללא כל תוספת, ומה שאמר לו 'בין אם יש בו יותר מכך או פחות מכך' כוונתו שימחלו זה לזה על מידה שאינה מדוייקת דהיינו עד רובע שזהו דבר לא חשוב, אבל לא ליותר מרובע שהיא כמות חשובה].

אבל לגבי רובע טינופת, גם אם הוא לא אמר לו 'בין אם יש בו יותר מכך או פחות מכך' הוא מוחל על רובע, לפי שזהו דבר מצוי שיש רובע טינופת, וא"כ אפשר לומר שעד רובע הוא מוחל, כיון שהאומר לחבירו 'סאה פירות אני מוכר לך' הכוונה שמתוך הסאה יש רובע טינופת, ולכן אם נמצא שיש יותר מרובע הוא מנפה לו רק את המותר.